

Eğitim Bilimleri ve Kuramlar

Kavram

Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı: Evreler ve Eleştiriler

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı: oral, anal, fallik, gizil ve genital dönem; id, ego, süperego, savunma mekanizmaları, kanıtlar, eleştiriler ve AGS.

 Eğitim Bilimleri ve Kuramlar

Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı: Evreler ve Eleştiriler

bote.web.tr

BELGE BİLGİLERİ

Belge kodu	BT-052
Yazı no	52
Sürüm	1.0
Sürüm tarihi	28 Eylül 2026
İçerik izi	F6C6 5EE5 2768
Yayımlayan	bote.web.tr

GÜNCELLİK KONTROLÜ

Bu belgeyi kullanmadan veya paylaşmadan önce güncelliğinden emin olunuz. QR kodu okutun ya da adrese girin: elinizdeki sürümün güncel olup olmadığını ve sonradan düzeltilen bir hata bulunup bulunmadığını gösterir.

bote.web.tr/d/bt-052/1-0

Hatalar düzeltildikçe yeni sürüm yayımlanır; bütün değişiklikler sitede sürüm geçmişiinde listelenir.

Bu belge tamamen ücretsizdir. Size satmaya çalışanlara itibar etmeyiniz.

Güncelliği kontrol et

İÇİNDEKİLER

1. Psikoseksüel gelişim kuramı nedir?
2. Psikoseksüel gelişim dönemleri
3. Kişiliğin yapısı: id, ego ve süperegö
4. Saplanma, gerileme ve savunma mekanizmaları
5. Okul ve öğretmen açısından Freud
6. Modern araştırmalar ne diyor?
7. Eleştiriler ve sınırlılıklar
8. Türkiye'de araştırmalar
9. Terimler ve AGS'de sık karıştırılanlar
10. Sonuç
11. Özet
12. Sık sorulan sorular
13. Kaynaklar
14. Atıf

Parmağını emen dört yaşındaki bir çocuk, oyuncaklarını sıraya dizmeden rahat edemeyen bir öğrenci ya da öğretmenine bağlanıp aynı cinsten arkadaşlarıyla grup kuran dokuz yaşındaki bir çocuk: Gelişim psikolojisi derslerinde bu davranışlara ilk önerilen açıklamalardan biri Sigmund Freud'dan gelir. Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı ders kitaplarında çoğu zaman beş satırlık bir tabloya indirgenir. Bu yazı kuramı özgün metinlerinden başlayarak ele alıyor: Freud'un dönemleri nasıl tanımladığı, id, ego ve süperegö, saplanma ve savunma mekanizmaları, okul ve öğretmen açısından anlamı, modern araştırmaların neyi destekleyip neyi desteklemediği, Türkiye'deki çalışmalar ve AGS'de karıştırılan noktalar.

Psikoseksüel gelişim kuramı nedir?

Freud kuramını ilk kez 1905'te yayımlanan Üç Deneme'de ortaya koydu. Kitabın ikinci denemesi çocukluk cinselliğine ayrılır ve parmak emmeyi örnek alarak çocuktaki cinsel dışavurumların üç özelliğini sayar: yaşam için önemli bir bedensel işlevle birlikte doğar, henüz bir cinsel nesnesi yoktur, yani kendine yöneliktir (otoerotik) ve amacı bir erojen bölgenin denetimindedir.^[1] Parmak emmenin bir cinsel dışavurum sayılması, Freud'un "cinsel" sözcüğünü yetişkin cinselliğinden çok daha geniş, bedensel hazzı da kapsayan bir anlamda kullandığını gösterir.^[1]

Deutsch ve Krauss'un Bekir Onur tarafından Türkçeye çevrilen özetinde kuramın çekirdeği şöyle tanımlanır: Freud, nevrozlu hastalarını tedavi ederken bozuklukların sistemli olarak erken çocukluk deneyimlerine, özellikle anne babanın eğitim yöntemlerinin biçimlendirdiği fiziksel haz arayışlarına bağlı görüldüğünü fark etti. Buradan, olgunlaşma süreciyle farklı beden bölgelerinin libido enerjisiyle yüklendikleri ölçüde birbiri ardına haz kaynağı oldukları sonucunu çıkardı: önce ağız, sonra anal bölge ve sonunda genital bölge.^[2]

Kuramın evre dizisi tek seferde ortaya konmadı. Üç Deneme'nin İngilizce çevirisinde oral (Freud'un deyişiyle "yamyamca") ve sadistik-anal örgütlenmeler, sonraki bir yazıya gönderme yapılarak "genital öncesi" örgütlenmeler adıyla anlatılır; çocuklukta kısmi dürtülerin genital bölgenin önceliği altında toplanmasının ise çok kusurlu biçimde gerçekleştiği ya da hiç gerçekleşmediği, bu önceliğin kurulmasının cinsel örgütlenmenin son evresi olduğu yazılır. Aynı çeviride "fallik" adı hiç geçmez.^[1] Bugün sınavlarda ezberlenen beş evreli sıralama, kuramın Deutsch ve Krauss gibi yazarların özetlerinde düzenlenmiş hâlidir.^[2]

Freud aynı kitapta çocukluk amneziğine de dikkat çeker: insanların çoğunda yaşamın ilk altı ya da sekiz yılını örten bu unutkanlığı, izlenimlerin bilinçten uzak tutulmasıyla, yani bastırmayla açıklar.^[1] Bu gözlem modern bellek araştırmalarında da incelenen bir olgudur; açıklaması aşağıda ayrıca ele alınıyor.^[3]

Psikoseksüel gelişim dönemleri

Aşağıdaki tablo Deutsch ve Krauss'un özetini izler. Yazarlar, evrelerin basit bir sıralamada görünmeyecek ölçüde birbirinin üzerine bindiğini ve psikanaliz kuramının esas olarak ilk üç evre üzerinde durduğunu, sonraki evrelerin daha az sistemli tanımlandığını vurgular.^[2] Freud'un kendisi de çocuğun cinsel yaşamının çoğunlukla üçüncü ya da dördüncü yılda gözlenebilir biçimde ortaya çıktığını yazar, ama bu dalgalı gelişimin yasaları ve dönemseliği hakkında hiçbir şey bilinmediğini ekler.^[1] Tablodaki yaşlar bu yüzden kesin sınırlar değil, kaba aralıklardır:

Dönem	Yaklaşık yaş	Haz bölgesi	Temel sorun	Tipik savunmalar
Oral	Doğum-18 ay	Ağız, dudaklar, dil; sonra dişler ve çene	Annenin sürekli bulunamaması, sütün kesilme	Geri çekilme, yadsıma, içe yansıtma, yansıtma
Anal	8 ay-4 yaş	Anüs, sfinkterler, kas sistemi	Tuvalet (sfinkter) eğitimi	Yansıtma, karşıt tepki oluşturma, yalıtma, yapma-bozma
Fallik	3-6 yaş	Genital bölge	Oidipus karmaşası	Bastırma, yer değiştirme, duygu dönüşümü
Gizil (örtülü)	5-12 yaş	Enerji cinselliğini yitirir	Başarısızlık, yaşlılarca reddedilme	Saldırganla özdeşleşme, karşıt tepki oluşturma
Genital	Ergenlik	Genital bölgenin önceliği	Aile dışına yönelme, kimlik	Savunmaların akıcılığı (Erikson)

Oral dönem

Deutsch ve Krauss oral dönemi iki alt döneme ayırır. Erotik-oral dönem doğumdan yaklaşık sekizinci aya kadar sürer; haz edilgin içe alma yoluyla, emme, yutma ve fiziksel temasla sağlanır. Sadik-oral dönem aşağı yukarı altı ile on sekiz ay arasındadır; dişler ve çeneler öne çıkar, haz ısırma ve çiğneme gibi etkin içe almayla sağlanır. Sütün kesilme ve yeni bir kardeşin doğması bu dönemin tipik engellenmeleridir. Yazarlar oral evreyi bir bütün olarak güven ile güvensizlik arasındaki bir çatışma olarak betimler.^[2] Freud'un özgün metninde oral örgütlenmenin ayırıcı özelliği, cinsel etkinliğin henüz beslenmeden ayrılmamış olmasıdır; parmak emme bu iki etkinliğin ayrıldığı bir kalıntı olarak görülür.^[1]

Anal dönem

Anal dönem de iki alt döneme ayrılır. Sadik-anal dönem aşağı yukarı sekiz aydan yirmi dört aya kadar gider ve haz dışarı atma yoluyla sağlanır. Erotik-anal dönem yaklaşık bir ile dört yaş arasındadır ve haz tutma yoluyla sağlanır. Her ikisinin temel engellenmesi sfinkter eğitimi ve bedene egemen olma zorunluluklarıdır. Erotik-anal döneme bağlanan özellikler arasında düzenden hoşlanma, dik kafalılık, cimrilik, dakiklik ve kararsızlık sayılır; dönem, Erikson'a dayanılarak özerklik ile utanç ve kuşku arasındaki bir çatışma olarak anlatılır.^[2] Freud sadistik-anal örgütlenmede cinsel yaşamı baştan sona kesen karşıtlıkların geliştiğini, ama bunların henüz eril ve dişil değil, etkin ve edilgin olarak adlandırılması gerektiğini yazar.^[1]

Fallik dönem ve Oidipus karmaşası

Fallik dönem yaklaşık üç ile altı yaş arasındadır. Enerji genital bölgede toplanır ve esas olarak karşı cinsten ebeveyne yönelir; bu çatışma Oidipus karmaşasına varır. Deutsch ve Krauss'a göre süperegö ancak Oidipus karmaşasının mutlu çözümüyle, yani çocuk karşı cinsten ebeveyne yönelik isteğinden vazgeçip kendi cinsinin yetişkin rollerini yöneten değerleri içselleştirdiğinde olgunluğa ulaşır.^[2] Freud Üç Deneme'de nesne seçiminin iki dönemde gerçekleştiğini yazar: ilki üç ile beş yaş arasında başlar ve gizil dönemle durur ya da geriler; ikincisi ergenlikle başlar ve cinsel yaşamın son biçimini belirler.^[1]

Gizil dönem ve genital dönem

Freud'a göre gizil dönem tam ya da en azından kısmi bir gizilliktir. Bu dönemde sonradan cinsel yaşamı sınırlandıracak ve bentler gibi yönünü daraltacak ruhsal güçler gelişir: iğrenme, utanç, ahlaki ve estetik talepler.^[1] Genital dönemde ise ergenlikle birlikte bütün kısmi dürtüler yeni bir cinsel amaç için birleşir ve erojen bölgeler genital bölgenin önceliğine bağlanır.^[1] Deutsch ve Krauss ergenliği, gizil dönemde bastırılan dürtülerin geri döndüğü ve gencin kimliğini kurmak zorunda olduğu bir dönem olarak anlatır; bu noktada Erikson'un psikososyal moratoryum kavramına başvururlar.^[2] Erikson'un evrelerini ve kimlik araştırmalarını [Erikson'un psikososyal gelişim kuramı](#) yazısında ayrıntılı bulabilirsiniz.

Kişiliğin yapısı: id, ego ve süperegö

Freud kişiliğin yapısal modelini 1923'te yayımlanan Ego ve İd'de ayrıntılandırdı. Bu modelde ego, dış dünyanın etkisini id'e ve onun eğilimlerine ulaştırmaya ve id'de mutlak egemen olan haz ilkesinin yerine gerçeklik ilkesini koymaya çalışır. Freud'a göre ego akıl ve sağduyuyu, id ise tutkuları temsil eder.^[4]

Freud ego ile id arasındaki ilişkiyi bir benzetmeyle anlatır: ego, atın üstün gücünü dizginlemek zorunda olan bir biniciye benzer. Fark şudur: binici bunu kendi gücüyle yapar, ego ise ödünç alınmış güçlerle. Benzetme devam eder: atından ayrılmak istemeyen binici çoğu zaman atı onun gitmek istediği yere yönlendirmek zorunda kalır; ego da id'in istemini sanki kendi istemiymiş gibi eyleme dönüştürür.^[4] Aynı kitapta ego, üç efendiye hizmet eden ve bu yüzden üç tehlikeyle karşı karşıya kalan zavallı bir varlık olarak da betimlenir: dış dünya, id'in libidosu ve süperegönün sertliği. Freud bu üç tehlikeye üç tür kaygının karşılık geldiğini yazar.^[4]

Süperegö, Oidipus karmaşasından geriye kalan özdeşimlerin egoda bıraktığı bir çökelti olarak doğar. Çocuk bir zamanlar anne babasına boyun eğmek zorunda kaldığı gibi, ego da süperegönün koyduğu buyruğa boyun eğerek.^[4] Freud'un eğitimciler için dikkat çekici bir cümlesi de buradadır: Oidipus karmaşası ne kadar yoğunsa ve disiplin, din eğitimi, okul ve okumanın etkisiyle ne kadar hızlı bastırıldıysa, süperegönün egoya egemenliği sonradan o kadar katı olur; bu egemenlik vicdan ya da bilinçdışı bir suçluluk duygusu biçiminde ortaya çıkar.^[4] Freud'a göre özeleştirici ve vicdan gibi en yüksek sayılan zihinsel etkinlikler de bilinçdışı olabilir.^[4] Ahlak gelişimini bilişsel yargılama üzerinden inceleyen farklı bir yaklaşım için [Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramı](#) yazısına bakabilirsiniz.

Saplanma, gerileme ve savunma mekanizmaları

Psikoseksüel kuramın klinik açıklama gücü iki kavramdan gelir. Deutsch ve Krauss'a göre gelişimin olağan yolu, bünyesel eğilimler ya da çok yoğun bir erken engellenme veya doyum yaşantısı nedeniyle sapabilir. Aşırı miktarda enerji belirli bir bölgeye saplanabilir ve sonraki evrelere yetersiz enerji kalır; ya

da ağır bir engellenmenin etkisiyle enerji acı veren bölgeden uzaklaşır ve bu, gelişimin önceki bir evresine gerilemeye yol açar. Bu açıklamaya göre psikopatolojik belirtiler, kişinin saplandığı ya da gerilediği evreyi yansıtır.^[2]

Savunma mekanizmaları da evrelere göre sıralanır. Onur çevirisindeki tanımlarla yansıtma, kabul edilemez sayılan kendi dürtülerinin dış çevreye atfedilmesidir; karşıt tepki oluşturma, bir dürtünün karşıtına dönüştürülmesidir; yalıtma, düşüncenin duygudan ayrılmasıdır.^[2]

Savunmalar üzerine modern kanıt

Savunma mekanizmaları, kuramın modern psikolojide en çok araştırılan parçasıdır. Cramer'e göre kavram akademik psikolojide uzun yıllar reddedildi; ancak bilişsel psikolojinin bilinçdışı süreçlerin varlığını doğrulaması, savunmalar için gerekli ön koşulu sağladı ve gelişim, kişilik ve sosyal psikologlar savunmalara ilişkin kanıt buldu.^[5]

Baumeister, Dale ve Sommer, yedi Freudcu savunma mekanizmasını sosyal psikoloji araştırmalarıyla karşılaştırdı. İnceleme olağan örneklemelere, uç değil ılımlı savunma biçimlerine ve özsaygıyı tehditten koruma işlevine odaklandı. Karşıt tepki oluşturma, yalıtma ve yadsıma araştırmalarda bol bol gösterildi ve savunma işlevi görüyor gibiydi. Karşılgusal düşünme anlamındaki yapma-bozma iyi belgelenmişti ama tehdide karşı savunma işlevi görmüyordu. Yansıtma gözleniyordu, ancak yansıtmanın kendisi savunmanın parçası değil yan ürünü olabilirdi. Yer değiştirme anlamlı bir biçimde desteklenmedi; yüceltmeye ise hiçbir kanıt bulunamadı.^[6]

Klinik psikolojide savunmalar olgunluk düzeyine göre gruplandı. Vaillant, psikopatolojiye yalnızca yaşam stresinin değil, kişinin strese kendine özgü tepkisinin yol açtığını savundu ve güvenilirlik sorunlarına karşı savunmaların tanıda değerli bir eksen olduğunu yazdı; hastalık hastalığı, hayal kurma, çözülme, eyleme vurma, yansıtma ve edilgin saldırganlık gibi olgunlaşmamış savunmaları özellikle kişilik bozukluklarının anlaşılmasında yararlı buldu.^[7] Andrews, Singh ve Bond, 72 maddelik bir testi 388 kontrol katılımcısına ve 324 hastaya uyguladı ve 20 savunmanın her birini iki maddeyle temsil eden 40 maddelik Savunma Biçimleri Testi'ni geliştirdi. Puanlar cinsiyetten etkilenmiyordu; olgunlaşmamış savunmaların benimsenmesi ise yaşla azalıyordu.^[8] Bu olgun, nevrotik ve olgunlaşmamış savunma ayrımı Freud'un evrelerinden değil, sonraki klinik araştırmalardan gelir.

Okul ve öğretmen açısından Freud

Freud Üç Deneme'de eğitimcilerin tutumunu doğrudan ele alır. Eğitimcilerin çocuğun bütün cinsel dışavurumlarını karşısında pek bir şey yapılamayacak bir "kötülük" olarak gördüğünü yazar; kendisi ise eğitimcilerin korktuğu bu olgulara dikkat edilmesi gerektiğini savunur.^[1] Gizil dönemde kurulan bentlerin eğitimin eseri olduğu izlenimine kapılınabileceğini, eğitimin buna elbette çok katkıda bulunduğunu, ama bu gelişimin gerçekte organik olarak belirlendiğini ve zaman zaman eğitimin yardımı olmadan da gerçekleşebildiğini ekler. Freud'a göre eğitim, ancak organik olarak belirlenmiş bu yolu izlediğinde kendi alanında kalır.^[1]

Gizil dönem, psikanalitik kuramın okulla en doğrudan ilişkili dönemidir. Deutsch ve Krauss'a göre bu dönemde enerji aileden alınıp öğretmen ve aynı cinsten arkadaşlar gibi anne baba vekillerine aktarılır. Dönemin temel korkuları başarısızlık ve yaşitlarca reddedilmektir. Okul, topluluğun değerlerini çocuğa aktarır ve ailenin kişisel, özel yönelimleri ile geniş topluluğun kişisel olmayan, evrenselci yönelimleri

arasında bir geçiş oluşturur. Yaşıt grubu ise statü eşitliğine dayanan ilişkiler kurma olanağı sağlar.^[2] Yazarlar, ilk psikanalistlerin gizil dönemin kendine özgü bir psikopatoloji yaratmadığını düşündüğünü, Erikson'un ise bu dönemin özel tehlikesini aşağılık ve yetersizlik duygusunda gördüğünü aktarır.^[2]

Türkiye'de okul öncesi eğitim programı çocuğun cinsel gelişimine de değinir. Deniz ve Yıldız, MEB'in 2013 Okul Öncesi Eğitim Programını doküman analiziyle inceledi ve programın öğretmene, çocukların gelişim özelliklerine uygun düzenlemeler yapma ve uygun koşullarda fırsat eğitimine yer verme olanağı tanıdığını, cinsel gelişimle ilgili eksik göstergelerin programa eklenebileceğini bildirdi.^[9]

Öğretmen için pratik sonuç ölçülü olmalıdır. Freud'un kendi metni bile gelişimin dönemselliğinin bilinmediğini söyler ve Deutsch ve Krauss evrelerin birbirinin üzerine bindiğini vurgular.^{[1][2]} Parmak emme ya da düzen tutkusu gibi tek bir davranıştan evre "teşhisi" koymak bu yüzden kuramın kendi sınırlarını da aşar. Andrews ve arkadaşlarının örnekleminde olgunlaşmamış savunmaların yaşla azalması da savunmacı tepkilerin sabit bir özellik değil, yaşla değişen bir örüntü olduğunu düşündürür.^[8]

Modern araştırmalar ne diyor?

Westen, Freud'un sık sık "öldüğü" ilan edilse de bu gömmelerin sağlam bir zemine dayanmadığını savundu. Ona göre eleştirmenler çoğunlukla, klinisyenlerin de büyük bölümünün eskimiş saydığı arkaik bir psikodinamik kuram sürümüne saldırır. Çağdaş psikodinamik kuramın merkezinde beş önerme vardır: bilinçdışı bilişsel, duygusal ve güdüsel süreçler; ikircilik ve çatışan eğilimlerin uzlaşma çözümleri üretmesi; kişilik ve sosyal eğilimlerin çocuklukta kökleri; benlik, başkaları ve ilişkilere dair zihinsel temsiller; gelişimsel dinamikler. Westen, bilişsel, sosyal, gelişim ve kişilik psikolojisindeki geniş bir araştırma birikiminin bu önermelerin birçoğunu desteklediğini yazdı.^[10] Dikkat edilmesi gereken nokta, bu savunmanın oral, anal ve fallik evre dizisini değil, kuramın daha genel önermelerini kapsamasıdır.

Freud'un çocukluk amnezisi gözlemi ise bugün de araştırılıyor, ama açıklaması değişti. Bauer'e göre yetişkinlerin yaşamın ilk üç dört yılından çok az anısı vardır ve anı sayısı yaklaşık yedi yaşa kadar giderek artar. Bu olgu tarihsel olarak ya otobiyografik belleğin geç gelişmesine ya da erken anıları sonradan erişilemez kılan duygusal, bilişsel veya dilsel bir olaya bağlandı. Bauer ikisinin de tek başına yetmediğini savunur ve tamamlayıcı süreçler açıklamasını önerir: kişisel olayları kodlama, saklama ve geri getirme yeteneği erken yaşta yavaş yavaş gelişir, çocuklukta unutma ise yetişkinliğe göre daha hızlıdır.^[3] Howe ve Courage da amneziyi bilişsel bir benlik duygusunun gelişmesi ile olay belleğinin kişiselleşmesi arasındaki ilişkiyle açıkladı.^[11] Freud'un bastırma açıklaması, Bauer'in sözünü ettiği, erken anıların duygusal bir olayla sonradan erişilemez hâle geldiği türden açıklamalara yakındır; Bauer bu tür açıklamaların tek başına yetmediğini savunur.^[3]

Psikanalizin klinik mirası ayrı bir tartışma alanıdır. Shedler, psikodinamik terapinin etki büyüklüklerinin "kanıta dayalı" diye tanıtılan başka terapilerinkiler kadar büyük olduğunu ve hastaların kazanımlarını tedavi sonrasında da koruduğunu savundu.^[12] Ancak bir terapinin işe yaraması, o terapinin dayandığı gelişim kuramının doğru olduğunu göstermez; psikoseksüel evrelerin geçerliği bu tartışmadan bağımsız bir sorudur.

Eleştiriler ve sınırlılıklar

Sınanabilirlik. Kurama yöneltile en bilinen eleştiri Karl Popper'dan gelir. Popper, 1919'da psikanalize ilişkin kuşkularının nasıl başladığını anlatır: kuramın hayranlarını en çok etkileyen şey açıklama gücüydü; kuram alanındaki hemen her şeyi açıklayabiliyor, hayranlar her yerde doğrulayıcı örnek görüyordu. Popper'a göre akla gelebilecek her vaka Adler'in ya da aynı ölçüde Freud'un kuramıyla

yorumlanabiliyordu. Bir çocuğu boğmak için suya iten adam ile çocuğu kurtarmak için canını veren adam, Freudcu terimlerle birincisi bastırma, ikincisi yüceltmeyle aynı kolaylıkla açıklanabiliyordu. Popper'ın vardığı sonuç, Freud'un ve Adler'in kuramlarının sınanamaz ve çürütülemez olduğu, hiçbir insan davranışının onlarla çelişmeyeceğidir.^[13] Popper aynı yerde bunun Freud'un ve Adler'in bazı şeyleri doğru görmedikleri anlamına gelmediğini, söylediklerinin önemli bir bölümünün bir gün sınanabilir bir psikoloji biliminde yer alabileceğini de ekler; ego, süperegö ve id için ise bilimsel statü açısından Homeros'un Olimpos öykülerinden daha güçlü bir iddiada bulunulamayacağını, bu kuramların bazı olguları mitler gibi betimlediğini yazar.^[13]

Yöntem ve örneklem. Freud Üç Deneme'nin üçüncü baskısına yazdığı önsözde, kitaptaki her şeyin gündelik tıbbi deneyimden ve psikanalitik araştırmadan geldiğini ve biyolojik araştırmadan bilerek bağımsız tutulduğunu belirtir.^[1] Deutsch ve Krauss da kuramın nevrozlu hastaların tedavisi sırasında yapılan gözlemlerden çıktığını aktarır ve sempatik bir özet içinde bile psikoza hazırlayan çocukluk örüntülerinin kesin olarak ortaya konmadığını kabul eder.^[2] Kuramın gelişim evreleri, çocukların sistemli gözleminden çok yetişkin hastaların analizinden çıkarıldı.^{[2][1]}

Kanıtın seçiciliği. Savunma mekanizmalarına ilişkin kanıt karışıktır: bazı mekanizmalar desteklenirken yer değiştirme anlamlı bir destek bulamadı, yüceltmeye hiç kanıt bulunamadı.^[6] Çocukluk amnezisi ise güncel açıklamalarda bastırmadan çok bellek gelişimi ve unutma hızıyla açıklanıyor.^[3] Psikedinamik terapinin etkililiği konusunda da tartışma sürüyor: Anestis, Anestis ve Lilienfeld, Shedler'in yöntemsel ayrıntıları geçiştirdiğini, karşıt bulguları görmezden geldiğini ve kanıtın niteliğini ve miktarını abarttığını yazdı.^[14] Thombs ve arkadaşları ise Shedler'in belirli eleştirilere değinmediğini, kısa ve uzun süreli terapileri ayırmadığını ve meta-analizlerin ancak dahil ettikleri çalışmalar kadar güvenilir olduğunu vurguladı.^[15]

Erkek merkezli model. Freud ergenlik bölümünde erkeğin cinsel gelişiminin daha tutarlı ve anlaşılması daha kolay olduğunu, kadında ise bir tür gerilemenin bile ortaya çıktığını yazar.^[1] Deutsch ve Krauss'un özetinde de fallik dönem erkek çocuğun iğdiş edilme korkusu üzerinden anlatılır ve kız çocuğun Oidipus karmaşasını çözmeye daha az güdülenmiş olacağı söylenir.^[2] Kuramın kız çocuklarının gelişimini erkek gelişiminden sapma olarak ele alması, bu tanımların bugün ders kitaplarında dikkatle okunmasını gerektirir.

Araştırmacılar için açık sorular

- Hangi savunma mekanizmaları gerçekten savunma işlevi görüyor, hangileri yalnızca savunmanın yan ürünü? Yapma-bozma ve yansıtma için bu ayrım henüz netleşmedi.^[6]
- Olgunlaşmamış savunmaların yaşla azalması kesitsel verilere dayanıyor; bu azalmanın aynı kişilerde izlenen gelişimsel seyri nasıldır?^[8]
- Türkçe Savunma Biçimleri Testi'nde nevrotik savunma alt ölçeğinin iç tutarlılığı 0,61'de kaldı; eğitim örneklemelerinde bu alt ölçeğin güvenilirliği ne ölçüde yeterli?^[16]
- Çocukluk amnezisinde duygusal olarak yoğun erken olayların unutulma hızı, sıradan olaylardan farklı mıdır? Tamamlayıcı süreçler açıklaması bu soruyu açık bırakıyor.^[3]

Türkiye'de araştırmalar

Kuramın Türkçedeki temel ders metinlerinden biri, Bekir Onur'un Deutsch ve Krauss'tan çevirip 1986'da Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi'nde yayımladığı "Psikoseksüel Gelişim Evreleri"dir. Çeviri evreleri alt dönemleriyle, savunma mekanizmalarıyla ve okulun rolüyle birlikte verir; "örtülü

dönem", "saplanma", "gerileme" ve "karşıt tepki oluşturma" gibi terimlerin Türkçe eğitim alanyazınındaki kullanımına da bir örnek sunar.^[2]

Bu yazı için incelenen güncel Türkçe çalışmalar evrelerden çok savunma biçimlerine odaklanıyor ve çoğunlukla aynı ölçme aracını kullanıyor. Yılmaz, Gençöz ve Ak, 40 maddelik Savunma Biçimleri Testi'nin Türkçe formunu 85'i depresyon ya da obsesif kompulsif bozukluk tanılı olmak üzere 190 katılımcıyla inceledi. İç tutarlılık olgun savunmada 0,70, nevrotik savunmada 0,61, olgunlaşmamış savunmada 0,83 bulundu. Olgun savunma biçimi depresyon ve kaygı belirtileriyle olumsuz, olgunlaşmamış savunma biçimi olumlu ilişkiliydi; nevrotik savunma kaygıyla ilişkili, depresyonla ilişkisizdi.^[16]

Eğitim alanında Sarı ve Takıl, 18-25 yaş arasındaki 107 Türkçe öğretmenliği öğrencisinde savunma biçimleri ile kitap okuma davranışını karşılaştırdı. Yalnızca olgun savunma biçimi kitap okuma sıklığıyla olumlu ve anlamlı biçimde ilişkiliydi; savunma biçimleri tercih edilen kitap türüne göre farklılaşmadı.^[17] Kaya ve Bozkur, 428 üniversite öğrencisinde kadercilik eğiliminin öz yeterlik inancı ve olgun savunmalarla olumsuz, olgunlaşmamış ve nevrotik savunmalarla olumlu ilişkili olduğunu buldu.^[18]

Kuramın çocukluk yaşantısına verdiği ağırlığı dolaylı yoldan sınayan bir çalışma da Sezer, Sapancı ve Bayram Kuzgun'dan geldi. 18-65 yaş arasındaki 583 kişide fiziksel ihmal olgun, nevrotik ve olgunlaşmamış savunma biçimlerinin üçünü de yordadı. Duygusal istismara uğramış kişiler kaçınan bağlanma da gösterdiğinde olgunlaşmamış savunmaları daha çok kullanıyordu; fiziksel ihmal ile olgunlaşmamış savunma arasındaki ilişkide ise kaygılı-kararsız bağlanma düzenleyici rol oynadı.^[19] Bu bulgular ilişkisel tarama modeliyle elde edilmiş kesitsel bulgulardır; çocukluk yaşantısının savunmaları "nedensel olarak" biçimlendirdiğini tek başına göstermez.

Terimler ve AGS'de sık karıştırılanlar

Türkçe kaynaklarda aynı kavramlar farklı adlarla geçebilir. Arama yaparken ve sınav sorularını okurken bu eşleşmeler işe yarar:^{[2][6][19]}

Türkçe	Diğer Türkçe karşılıklar	İngilizce
Gizil dönem	Örtülü dönem	Latency period
Saplanma		Fixation
Gerileme		Regression
Karşıt tepki oluşturma	Tepki oluşturma	Reaction formation
Yansıtma		Projection
Yer değiştirme		Displacement
Yüceltme		Sublimation
Savunma mekanizmaları	Savunma biçimleri	Defense mechanisms, defense styles
Olgun, olgunlaşmamış savunma	Matür, immatür savunma	Mature, immature defense
Haz ilkesi, gerçeklik ilkesi		Pleasure principle, reality principle

MEB'in 8 Ocak 2026 duyurusuna göre AGS'nin "Eğitim Bilimleri ve Türk Millî Eğitim Sistemi" başlığı gelişim psikolojisini kapsar.^[20] Freud sorularında aşağıdaki ayrımlar özgün kaynaklardan çıkar:

- **Yaşlar kesin değildir.** Evreler birbirinin üzerine biner; yaş aralıkları kaynaktan kaynağa değişebilir.^[2]
^[1]
- **Id haz ilkesine, ego gerçeklik ilkesine göre işler.** Süperego ise vicdan ya da bilinçdışı suçluluk duygusu olarak egoya egemen olur.^[4]
- **Süperego fallik dönemde, Oidipus karmaşasının çözümüyle olgunlaşır;** gizil dönemde kurulan iğrenme, utanç ve ahlaki taleplerle karıştırılmamalıdır.^{[2][1]}
- **Gizil dönemde dürtü yok olmaz.** Freud tam ya da en azından kısmi bir gizillikten söz eder; enerji öğretmen ve arkadaşlar gibi aile dışındaki kişilere yönelir.^{[1][2]}
- **Saplanma ile gerileme farklıdır.** Saplanmada enerji bir evrede kalır; gerilemede kişi engellenme karşısında önceki bir evreye döner.^[2]
- **Freud ile Erikson eşleştirmesi:** oral evre güven ile güvensizlik, anal evre özerklik ile utanç ve kuşku, fallik evre girişimcilik ile suçluluk çatışmasına karşılık gelir; gizil dönemin özel tehlikesi ise Erikson'a göre aşağılık ve yetersizlik duygusudur.^[2]

Sonuç

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı kişiliğin köklerini çocuklukta arar; Westen'e göre bu önerme çağdaş psikodinamik kuramın da merkezindedir.^[10] Özgün metinleri okununca ders kitaplarındaki kesin çizgili tablodan daha temkinli bir kuram görülür: yaşlar kaba sınırlardır, evreler üst üste biner ve Freud gelişimin dönemselliğinin bilinmediğini kendisi yazar.^[1] Kuramın evre dizisi sınanamazlık eleştirisinden kurtulamadı; savunma mekanizmalarının bir kısmı ise modern araştırmalarda karşılık buldu.^{[13][6]} Öğretmen ve araştırmacı için verimli okuma, Westen'in önerdiği gibi, evre şemasını ezberlemek yerine kuramın bilinçdışı süreçler, çatışma ve çocukluk ilişkilerine dair sınanabilir önermelerini ayırmaktır.^[10] Bilişsel gelişimle karşılaştırmak için [Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı](#), AGS'nin genel yapısı için [AGS nedir?](#) yazısına bakabilirsiniz.

Özet

- Freud'a göre olgunlaşmayla birlikte haz kaynağı ağızdan anal bölgeye, oradan genital bölgeye geçer. Dönemler **oral, anal, fallik, gizil ve genital** olarak sıralanır; ama yaşlar kaba sınırlardır ve evreler birbirinin üzerine biner.
- Ego, id'de egemen olan **haz ilkesinin** yerine **gerçeklik ilkesini** koymaya çalışır. Freud egoyu, atından ayrılmamak için çoğu zaman onu gitmek istediği yere yönlendirmek zorunda kalan bir biniciye benzetir. Süperego, Oidipus karmaşasından geriye kalan özdeşimlerin çökeltisidir.
- Modern sosyal psikoloji araştırmalarında **karşıt tepki oluşturma, yalıtma ve yadsıma** iyi desteklendi; **yer değiştirme** anlamlı biçimde desteklenmedi, **yüceltmeye** ise kanıt bulunamadı.
- Popper'a göre kuram akla gelebilecek her davranışı açıklayabildiği için **sınanamaz**. Westen ise eleştirilerin çoğunlukla kuramın eskimiş hâline yöneldiğini, **bilinçdışı süreçler** gibi önermelerin geniş destek bulunduğunu savunur.
- Türkiye'de araştırmalar evrelerden çok **savunma biçimlerine** odaklanıyor: 40 maddelik Savunma Biçimleri Testi Türkçeye uyarlandı; 107 Türkçe öğretmen adayında yalnızca olgun savunma biçimi kitap okuma sıklığıyla ilişkili çıktı.

Sık sorulan sorular

Freud'un psikoseksüel gelişim dönemleri nelerdir?

Oral dönem (yaklaşık doğumdan 18. aya), anal dönem (yaklaşık 8. aydan 4 yaşa), fallik dönem (3-6 yaş), gizil ya da örtülü dönem (5-12 yaş) ve ergenlikle başlayan genital dönem. Bu yaşlar Deutsch ve Krauss'un özetinden alınmıştır ve kaba sınırlardır; evreler birbirinin üzerine biner.

Gizil dönemde ne olur?

Freud'a göre bu dönemde tam ya da en azından kısmi bir cinsel gizlilik yaşanır ve iğrenme, utanç, ahlaki ve estetik talepler gibi sonradan cinsel yaşamı sınırlayacak ruhsal güçler gelişir. Psikanalitik özetlerde enerji aileden öğretmen ve aynı cinsten arkadaşlar gibi kişilere yönelir; dönemin temel korkuları başarısızlık ve yaşıtlarca reddedilme.

Id, ego ve süperego nedir?

Id, tutkuları barındıran ve haz ilkesine göre işleyen bölümdür. Ego, dış dünyanın etkisini id'e ulaştırmaya ve haz ilkesinin yerine gerçeklik ilkesini koymaya çalışır. Süperego ise Oidipus karmaşasından geriye kalan özdeşimlerden oluşur ve vicdan ya da bilinçdışı suçluluk duygusu olarak egoya egemen olur.

Saplanma ile gerileme arasındaki fark nedir?

Saplanmada aşırı miktarda enerji belirli bir evreye bağlı kalır ve sonraki evrelere yetersiz enerji kalır. Gerilemede ise ağır bir engellenme karşısında kişi gelişimin daha önceki bir evresine döner. Psikanalitik açıklamaya göre psikopatolojik belirtiler, kişinin saplandığı ya da gerilediği evreyi yansıtır.

Freud'un kuramı bilimsel mi?

Tartışmalıdır. Popper, kuramın akla gelebilecek her davranışı açıklayabildiğini, bu yüzden hiçbir gözlemle çürütülemeyeceğini ve sınınamaz olduğunu savundu. Westen ise bilinçdışı süreçler, çocukluktan gelen eğilimler ve benlik temsilleri gibi önermelerin bilişsel, sosyal ve gelişim psikolojisinde geniş destek bulduğunu, eleştirilerin çoğunlukla kuramın eskimiş hâline yöneldiğini yazdı.

Freud ile Erikson arasındaki fark nedir?

Freud gelişimi haz kaynağının beden bölgeleri arasında ilerlemesiyle açıklar ve büyük ölçüde ilk üç evre üzerinde durur. Erikson evreleri toplumsal çatışmalarla tanımlar ve gelişimi yaşam boyuna yayar: oral evre güven ile güvensizlik, anal evre özerklik ile utanç ve kuşku, fallik evre girişimcilik ile suçluluk çatışmasına karşılık gelir; gizil dönemin özel tehlikesi ise aşağılık duygusudur.

Kaynaklar

- 1 Freud, S. (1905). *Three contributions to the theory of sex* (A. A. Brill, Çev.; 2. baskı). Nervous and Mental Disease Publishing Company (Project Gutenberg #14969).
- 2 Deutsch, M. ve Krauss, R. M. (B. Onur, Çev.) (1986). *Psikoseksüel gelişim evreleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 19(1), 225-237.

- 3 Bauer, P. J. (2015). A complementary processes account of the development of childhood amnesia and a personal past. Psychological Review, 122(2), 204–231.
- 4 Freud, S. (1927). The ego and the id (J. Riviere, Çev.). Hogarth Press ve Institute of Psycho-Analysis.
- 5 Cramer, P. (2000). Defense mechanisms in psychology today: Further processes for adaptation. American Psychologist, 55(6), 637–646.
- 6 Baumeister, R. F., Dale, K. ve Sommer, K. L. (1998). Freudian defense mechanisms and empirical findings in modern social psychology: Reaction formation, projection, displacement, undoing, isolation, sublimation, and denial. Journal of Personality, 66(6), 1081–1124.
- 7 Vaillant, G. E. (1994). Ego mechanisms of defense and personality psychopathology. Journal of Abnormal Psychology, 103(1), 44–50.
- 8 Andrews, G., Singh, M. ve Bond, M. (1993). The Defense Style Questionnaire. The Journal of Nervous and Mental Disease, 181(4), 246–256.
- 9 Deniz, Ü. ve Yıldız, R. (2018). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38(2), 431–447.
- 10 Westen, D. (1998). The scientific legacy of Sigmund Freud: Toward a psychodynamically informed psychological science. Psychological Bulletin, 124(3), 333–371.
- 11 Howe, M. L. ve Courage, M. L. (1993). On resolving the enigma of infantile amnesia. Psychological Bulletin, 113(2), 305–326.
- 12 Shedler, J. (2010). The efficacy of psychodynamic psychotherapy. American Psychologist, 65(2), 98–109.
- 13 Popper, K. R. (1962). Conjectures and refutations: The growth of scientific knowledge. Basic Books.
- 14 Anestis, M. D., Anestis, J. C. ve Lilienfeld, S. O. (2011). When it comes to evaluating psychodynamic therapy, the devil is in the details. American Psychologist, 66(2), 149–151.
- 15 Thombs, B. D., Jewett, L. R. ve Bassel, M. (2011). Is there room for criticism of studies of psychodynamic psychotherapy?. American Psychologist, 66(2), 148–149.
- 16 Yılmaz, N., Gençöz, T. ve Ak, M. (2007). Savunma Biçimleri Testi'nin psikometrik özellikleri: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 18(3), 244–253.
- 17 Sarı, A. B. ve Takıl, N. B. (2023). Türkçe öğretmen adaylarında savunma biçimleri ve kitap okuma davranışları arasındaki ilişki. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 21(1), 540–551.
- 18 Kaya, A. ve Bozkur, B. (2017). Kadercilik eğilimi ile özyeterlik inancı ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ege Eğitim Dergisi, 18(1), 124–145.
- 19 Sezer, T., Sapancı, A. ve Bayram Kuzgun, T. (2023). Çocukluk çağı ruhsal travma düzeyi ile savunma biçimleri arasındaki ilişkide bağlanma boyutlarının düzenleyici rolü. AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 10(1), 57–82.
- 20 Millî Eğitim Bakanlığı (2026). Millî Eğitim Bakanlığı Akademi Giriş Sınavı konu dağılımları açıklandı. meb.gov.tr (08.01.2026).

Atıf

BÖTE Editör Ekibi. (2026, 27 Eylül). Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı: Evreler ve eleştiriler. *BÖTE Blog*. <https://bote.web.tr/blog/freud-psikoseksuel-gelisim-kurami>

Bu belge hakkında. Bu PDF, bote.web.tr'deki [Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı: Evreler ve Eleştiriler](#) yazısının BT-052 kodlu belgesinin 1.0 sürümüdür.

Sürüm geçmişi ve değişiklikler: bote.web.tr/d/bt-052. Güncel sürümü ve bütün yazıların PDF'lerini bote.web.tr/pdf adresinde bulabilirsiniz. Elinizdeki dosyanın bizim yayımladığımız sürümle birebir aynı olup olmadığını bote.web.tr/d adresinde denetleyebilirsiniz; dosya cihazınızdan dışarı gönderilmez.

© 2026 bote.web.tr · Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

PDF merkezi

BÖTE bölümü, eğitim fakültesi ve öğretmenlik üzerine ücretsiz, kaynaklı yazılar. Bu belgenin güncel hâli ve çok daha fazlası sitede.

Blog yazıları

Eğitim teknolojileri, kuramlar ve öğretmenlik

bote.web.tr/blog

PDF merkezi

Güncel PDF'ler, sürüm geçmişi ve doğrulama

bote.web.tr/pdf

BÖTE hakkında

Bölümün tarihi, amacı ve fakültedeki yeri

bote.web.tr/about

Müfredat

Dört yıllık ders programı ve dersler

bote.web.tr/curriculum

Mezunlar ve meslek

Mezunların çalıştığı alanlar ve unvanlar

bote.web.tr/graduation

Belge doğrulama

PDF'inizin güncel ve özgün olduğunu denetleyin

bote.web.tr/d

Üniversite topluluklarını, etkinlikleri ve şirketleri tek uygulamada buluşturan ücretsiz kampüs platformu.

- **Dijital portföy**
Katıldığınız etkinlikleri ve sertifikalarını uniconnectly.com/@kullaniciadi adresinde herkese açık sergile
- **Doğrulanabilir katılım**
QR ile giriş yaptığınız etkinlikler portföyünde doğrulanmış listelenir
- **Sertifikalar**
Platformda verilen sertifikalar doğrulanmış işaretli, edu.tr e-postan onaylı
- **Anlık fırsatlar**
Staj, iş ve burs duyuruları akışına düşer
- **Topluluklar ve etkinlikler**
Üniversitelerdeki toplulukları ve takvimi tek ekranda gör, başvurulmuş etkinliklere katıl
- **Üye kartı indirimleri**
Takip ettiğiniz toplulukların anlaşmalı işletme indirimlerinden yararlan

Ücretsiz keşfet

QR kodu okutun ya da uniconnectly.com adresine girin.

Diğer yapımlarımız

UniConnectly gibi bunlar da bizim yapımlarımız. Bu belgeyi ücretsiz sunuyoruz; yapımlarımızı keşfetmeniz ve çevrenizle paylaşmanız, bu çalışmalarını sürdürmemiz için en büyük destektir.

ahmetcelen.com.tr

Üniversite ve kamu sınavlarına ücretsiz matematik: konu anlatımları ve PDF'leri, çıkmış sorular ve sınav geri sayımları.

ahmetcelen.com.tr

Hayvanseverlerin sosyal medyası ve veteriner akıllı klinik yönetim uygulaması.

veterito.com